MANUEL VÁZQUEZ MONTALBÁN

Bărbatul vieții mele

Serie de autor

Manuel Vázquez Montalbán (Barcelona, 1939 – Bangkok, 2003), scriitor şi jurnalist spaniol, a publicat zeci de volume de poezie, romane şi eseuri.

De-a lungul prodigioasei sale cariere, Manuel Vázquez Montalbán a primit premiile Planeta, International de Littérature Policière, Nacional de Literatura, Nacional de la Crítica, Literar European, Bunche al Criticii din R.F. Germană, Ciudad de Barcelona, Recalmare, Raymond Chandler, Nacional de las Letras Españolas, Grinzane-Cavour.

Seria romanelor al căror protagonist este detectivul Pepe Carvalho, fost poliţist, fost marxist şi gurmand înrăit, l-a transformat într-unul dintre cei mai citiţi scriitori ai Spaniei şi cel mai bine vândut în afara graniţelor ţării sale.

MANUEL VÁZQUEZ MONTALBÁN

Bărbatul vieții mele

Pepe Carvalho revine

Traducere din limba spaniolă și note
de Ileana Scipione

EDITURA
ART

Situațiile din acest roman sunt exclusiv literare, iar implicarea personajelor în evenimentele politice şi culturale cu adevărat reale trebuie considerată un împrumut din imaginarul creat de media.

Tatăl nostru care eşti în ceruri
sfinţească-se numele Tău
vie împărăţia Ta
facă-se voia Ta, precum în cer aşa şi pe pământ.
Dă-ne astăzi pâinea Ta suprasubstanţială
şi iartă-ne datoriile precum şi noi ne iertăm datornicii
şi nu ne lăsa să cădem în păcat,
dar izbăveşte-ne de rău
fiindcă a Ta este împărăţia,
puterea
şi mărirea.

Tatăl nostru, versiunea catară

Când Charo a început să plângă, Carvalho şi-a dat seama că trecuseră şapte ani şi că probabil ea nu mai era aceeaşi. Odinioară, Charo ar fi plâns, biruită de lacrimi, dar acum, în faţa lui, le juca: le simţea, desigur, dar le interpreta ca parte a unei dramaturgii imaginate în prealabil. Scena era cea dintotdeauna, biroul lui Carvalho, Biscuter era şi el neschimbat. Dar Carvalho nu-şi îngăduise nici cea mai măruntă schimbare în ultimii treizeci de ani. Charo însă chiar se schimbase. Deşi în 1992, la plecare, nu mai era tinerică, părea totuşi o fetiţă, acum însă putea trece drept o doamnă cu dare de mână, care s-a întors după o lungă absenţă, în decursul căreia şi-a schimbat statutul şi silueta. Era ceva mai corpolentă. Nu prea mult. Poate că ovalul feţei i se rotunjise, avea mai curând obraji decât pomeţi şi mai puţine cearcăne, ca şi cum se odihnise vreo şapte ani după oboseala întregii existenţe, ce curvă era şi viaţa asta! – expresie cum nu se poate mai potrivită în cazul ei.

— Ce bine arată! a exclamat Biscuter care plângea de-adevăratelea, ca întotdeauna, cu ochii şi vârful nasului.

Amândoi îl priveau acum pe Carvalho, dăruindu-i ori cerându-i emoţii pe care detectivul nu le trăia. Voia să rămână singur cu Charo, ca să afle dacă îşi dorise cu adevărat s-o reîntâlnească. Ca să regăsească un spaţiu pentru

ei doi, în caz că îi reveneau reflexele din trecut, iar Charo îi redevenea necesară. Dar îl deranja faptul că Biscuter era martor şi totodată regizorul artistic ce-i impunea rolul. Charo i-a spus, căutând complicitatea lui Biscuter:

— Parcă a venit verişoara de la țară.

— Şefului îi pare rău, dar aşa-i el mereu.

Lui Carvalho i-a trecut o clipă prin minte să spună câteva vorbe cu care să creeze o stare de sărbătoare, „bine ai venit acasă", de pildă, dar a refuzat formulele lirice şi epice, gata să pufnească în râs, când i s-a năzărit să spună: „De pe aceşti pereți te privesc şapte ani de singurătate." Din fericire, s-a reținut şi în cele din urmă a coordonat sunete şi tăceri suficiente pentru a întreba:

— Când te întorci în Andorra?

Privirile lui Charo şi Biscuter şi-au schimbat uimirile între ele.

— Mă dă afară!

Biscuter a plesnit aerul cu mâna, încercând parcă să adune vorbele, pentru ca spusele lui Carvalho să n-ajungă la urechile lui Charo şi viceversa. Dar nu mai avea nici un rost. „A fost o neînțelegere", şi-a zis Carvalho, „şi trebuie s-o risipesc", dar îl enerva obligația de a o face şi a preferat să-i mulțumească pentru ceva.

— Îți mulțumesc pentru radiocasetofonul trimis acum câțiva ani.

— În Andorra sunt foarte ieftine.

Trebuia să-l sacrifice pe Biscuter, ca să poată vorbi cu Charo.

— Te rog să te duci la biroul de contabilitate Fuster şi să iei nişte hârtii pe care nu le pot lua eu.

Bucuria reveni pe chipul lui Biscuter, convins că, singuri, Carvalho şi Charo aveau să se întâlnească, aşa că în două minute îşi luă rămas-bun şi plecă, lăsând pe obrazul

stâng al lui Charo un sărut-lipitoare, mai curând de bot, decât de gură, după care femeia s-a ridicat în picioare, netezindu-şi fusta peste coapse, cei doi bărbaţi pregătindu-se pentru ieşirea ei din scenă. Charo şi-a luat poşeta, apoi s-a întors spre Carvalho, s-a apropiat de el, l-a luat de braţ, l-a tras spre ea şi l-a sărutat pe buze superficial, dar umed, dens şi zgomotos. Sărutul se făcuse auzit. Bărbatul şi femeia se priveau. Zgomotul uşii trântite în urma lui Biscuter a separat perechea, ca şi cum cele două trupuri s-ar fi temut să stea atât de aproape în singurătate.

— Mă mai iubeşti?

Carvalho n-a răspuns. Se întreba dacă îi spusese vreodată lui Charo: „Te iubesc.“ Nu. Nu-i spusese niciodată. Ea a trecut peste tăcere.

— Eu tot te mai iubesc. Eşti bărbatul vieţii mele.

Carvalho se îndreptă spre fotoliul lui giratoriu şi se ascunse în el, în timp ce femeia cerceta rând pe rând toate detaliile odăii. Ochii i s-au luminat când au trecut faxul în inventar.

— Totul e la fel, cu excepţia faxului. Te modernizezi.

— Biscuter se modernizează. Eu n-am de ce. Nu cred în modernizare. Totul e modern întotdeauna. Azi e o zi mai modernă ca ieri. Mâine, nu-ţi mai spun. Te văd foarte modernă, cu adevărat.

— Mai mult ca înainte?

— În domeniul ăsta nu se fac comparaţii, insist. Dar te văd foarte modernă. O femeie poate fi modernă, ca toată lumea, foarte modernă ori nespus de modernă, şi să nu-mi ceri un exemplu, fiindcă nu-mi trece nici unul prin minte. Improvizez.

Charo s-a aşezat şi a început să-şi povestească ultimii şapte ani din viaţă.

— Am făcut sluj, Pepe, fiindcă după cât de înnebunit erai după franțuzoaica aia mi-am dat seama cât de puțin te interesam. În Andorra nu cunoşteam pe nimeni, cu excepția lui Quimet, un notar din Barcelona, rezident andorran, care, încă de aici, îmi era de ani de zile client de Sfântul Ştefan[1], când îl apucau pandaliile după a doua masă de Crăciun şi, sub pretextul că fusese chemat de preşedintele Pujol[2], îşi lăsa baltă familia şi mergea cu mine. Un domn. Mai mult chiar, o persoană. Nu râde de chestia cu Pujol. Quimet e foarte catalanist şi încă din adolescență făcea alpinism cu preşedintele guvernului autonom. Erau catalanişti, catolici şi excursionişti. În Andorra mi-a întins o mână şi mi-a găsit un post de recepționeră la un hotel, iar pentru mine asta a fost ca şi cum l-aş fi apucat pe Dumnezeu de-un picior, Pepe, fiindcă pe negândite am ajuns să lucrez normal şi nu mai trebuia să-mi desfac picioarele ca să-mi cumpăr *Poison* de la Dior ori să-mi comand o omletă franțuzească, cu mult pătrunjel. Apoi Quimet m-a luat asociată la hotel, dar ca *mestresa*[3], şi uite-aşa au trecut zilele şi anii. Ți-am trimis

[1] Catolicii sărbătoresc Sfântul Ştefan în a doua zi de Crăciun, pe 26 decembrie.

[2] Omul politic Jordi Pujol i Soley (n. la Barcelona, 1930), doctor în medicină al Universității din Barcelona, deținut şi torturat (1960–1962), apoi exilat (1962–1963) pentru activitatea sa antifranchistă şi naționalistă catalană, a fondat *Convergència Democràtica de Catalunya* (1974), un partid etnic naționalist de centru. Secretar general (1977–1989) şi preşedinte al acestuia (1974), coaliția *Convergència i Unió* (al cărui preşedinte fondator este din 1974) l-a ales în 1980 preşedinte al *Generalitat* (Guvernul regional autonom) din Catalonia (1980–2003); a fost reales în funcție şi după alegerile din 1984, 1988, 1992 şi 1995. În anul 2003, s-a retras din viața politică.

[3] În lb. cat., stăpână, proprietăreasă.

un radiocasetofon. Câteva scrisori, la care nu mi-ai răspuns, de parcă îți savurai libertatea şi te bucurai că scăpaseşi de mine. Dar Biscuter mă încuraja, când vorbeam la telefon: „Nu-ți pierde curajul, că el te iubeşte, Charo."

După cum se vedea, Biscuter şi Charo se tutuiau, alt pas pe linia modernizării. Abia dacă mai rămânea o frântură de povestit ca să ajungă în prezent. Carvalho şi-a înălțat sprâncenele şi a rămas în aşteptarea vorbelor, dar ea a tăcut, privindu-l cu o dragoste tot mai mare şi mai stânjenitoare.

— Ei bine?

— Ei bine, ce?

— Păi, îmi trimiți un bilețel, pleci şi nu mai apari vreme de şapte ani, e logic să te întreb: Ei bine?

— Ai citit bilețelul?

Carvalho a deschis un sertar. Ştia cu precizie unde îl ținea şi a schițat un gest, pentru a-l lua parcă, dar s-a abținut.

— L-am citit.

— Îl mai ai?

— Nu cred.

— Nu mai am clienți. Quimet mi-e prieten. Unul important, dar nu-i omul meu. În viața mea există un singur bărbat şi acela eşti tu. N-arăți bine.

L-a criticat pe tonul cel mai gingaş cu putință, iar Carvalho a crezut că-i vorbea despre trecerea timpului – „ce mai, suntem deja în etate şi, chiar dacă tu nu ştii, am şi eu o vârstă" – un discurs care îl stânjenea, îi răsucea şira spinării şi-l făcea să sară de pe scaun, dar nu voia să revină la răceala din primele minute, aşa că a ascultat răbdător reflecțiile filosofice pe care Charo le făcea referitor la trecerea timpului.

— Şi într-o zi i-am spus: Quimet, aici sunt foarte respectată şi îmi câştig existența. Dar nu pot trăi fără Barcelona, nici fără Pepe al meu, fiindcă el ştie tot despre ceea ce-i între noi doi.

— Dar în Andorra cum putea îndeplini ritul Sfântului Ştefan? Nu poți să-ți laşi familia la masă şi să pleci în Andorra.

— Nu mai sărbătoresc ziua Sfântului Ştefan, fiindcă i-au murit socrii, care erau tare bătrâni, copiii şi-au făcut familiile lor, iar Quimet şi nevastă-sa nu se suportă nici în lift.

— S-a despărțit de ea?

Charo a avut nevoie de toată înțelepciunea şi de mult spațiu pentru a nega o atare posibilitate. Nu. Preşedintele Pujol i-a cerut, ca pe un serviciu personal, să nu provoace un asemenea scandal politic.

— Ce mai, Pepe! M-am întors la Barcelona, iar Quimet mi-a aranjat o afacere.

— O tutungerie?

Charo nu voia să se supere, aşa că a început să critice afacerile cu tutun.

— Se va fuma tot mai puțin. Quimet a lucrat la o campanie catalană antitabac, care va fi mai ceva decât a americanilor. Are un slogan minunat: *Som sis milions però cap fumador*[4].

A trecut peste faptul că Pepe şi-a ales chiar clipa aceea pentru a-şi aprinde o havană Hoyo de Monterrey, pe care a scos-o aproape aprinsă din sertar, şi şi-a continuat vorba, scoțând din geantă o carte de vizită.

— Mi-a deschis un butic de produse alimentare dietetice şi cosmetice biotice. Asta-i adresa. Nu rupe cartea de

[4] „Suntem şase milioane, dar nici un fumător."

vizită. M-am gândit la tine. Îmbătrâneşti. N-ai nici viitor, nici bani destui ca să trăieşti puținul viitor ce ți-a mai rămas. Quimet te poate ajuta. Am vorbit deja despre asta.

Charo s-a aplecat impetuos peste masă şi i-a strecurat limba în gură, parcă orientându-se ori recunoscând cotloanele recâştigate ale gurii lui, iar când s-a retras spre uşă, avea ochii plini de promisiuni.

— Ascultă, Pepe, încă mai putem să fim fericiți, să ne rezolvăm problemele şi să avem un loc unde să murim.

— Pe tine te interesează unde ai să mori?

— Pe mine mă interesează cum, şi aici intervin gândurile legate de viitor.

— A te gândi la moarte nu-i chiar tot una cu a te gândi la viitor.

— Cum ai să îmbătrâneşti tu, Pepiño? Şi eu mi-am pus întrebarea asta în fața oglinzii din odaia pe care o aveam în hotelul din Andorra: „Cum ai să îmbătrâneşti, Charo?“ Una e să mori de frig pentru că n-ai o lăscaie şi alta e să-ți intre şi frigul în oase, fiindcă nimeni nu te iubeşte şi nici măcar tu nu te respecți. Cine te iubeşte pe tine, Pepe? Dar cu autorespectul cum stai?

Autorespect. Limbajul lui Charo se îmbunătățise. Autorespect. Mereu vorbise frumos, dar banal, nu îndrăznise niciodată să pronunțe în fața lui vorbe ca „autorespect“. O fi învățat-o de la Quimet ăsta.

— Quimet are o doză mare de autorespect?

— Merită. Aproape tot ce are îşi datorează doar lui însuşi. Quimet e un bărbat important în Catalonia[5], din

[5] Catalonia (rom.), *Cataluña* (sp.) sau *Catalunya* (cat.) este o regiune autonomă (regiune istorică cu autonomie locală) situată în N-E Spaniei (31 930 km², 6 208 598 loc., 189,7 loc./km²). În provinciile sale, Barcelona, Girona, Llérida şi Tarragona, populația

categoria celor care „fac o țară“, deşi aproape niciodată nu apare în prim-plan. Am putut răzbi doar mulțumită lui, iar acum mă întorc, pentru că m-a ajutat să pun pe picioare mica mea afacere şi mă simt sigură pe mine. Tu poți să spui acelaşi lucru despre tine?

Charo avea două religii: Teologia Alimentației şi Teologia Siguranței de sine.

— Ce legături ai cu NATO?

— Ce legătură are NATO cu alimentele biologice?

— Nu te poți simți sigur pe tine decât dacă eşti în bune relații cu NATO.

— Nu te înțeleg. Cred că vrei să rămâi cu mine, dar înțeleg că doar câteva minute nu compensează şapte ani. Vreau să-ți intre în cap un singur lucru: Quimet m-a ajutat şi vrea să te ajute şi pe tine.

Nu i-a dat timp să răspundă sarcastic, nici măcar prin gesturi. Cu mare sprinteneală, Charo a lăsat cartea de vizită pe masă, i-a întors spatele, iar din uşă i-a zis:

— Ai să mai auzi de mine.

Dar, chiar când detectivul a acceptat că era din nou singur, că avea o carte de vizită a lui Charo în mână şi o erecție între picioare, faxul s-a pus în mişcare.

Înțeleg că nu răspunzi de ceea ce se spune despre dumneata, dar ştii, cu siguranță, că te-au făcut erou social ori antierou, ca să fiu mai precisă. M-a mirat uimirea dumitale, dar trebuie să te obişnuieşti să fii oprit pe stradă pentru un autograf. Eu n-am îndrăznit s-o fac, aşa că ți l-am trimis pe fiul meu mai mare. Eram suficient de aproape pentru a-i spune: Uite, e domnul acela, dar am simțit că nu-ți făcea plăcere rugămintea lui, din

---

este majoritar de origine etnică catalană. Capitala comunității este Barcelona.

gesturi şi dedicaţia scrisă, care nu spunea mai nimic, deşi adăugaseşi o semnătură nemăsurat de mare. „Spre plăcerea clientului…", ai scris. CLIENTUL: în raport cu cel ce exercită o profesie, persoană care se foloseşte de serviciile acestuia. În raport cu un comerciant, muşteriu obişnuit. Ştiu că nu duci lipsă de definiţii, asta te face mai jalnic, e de presupus că ştii ce spui. Ei bine, da, mă simt jignită, căci termenul mi se pare incorect: clientul dă marfa înapoi când nu-l satisface, dar eu păstrez totuşi cu dragoste autograful tău, fiindcă într-o anume ocazie am descoperit că Pepe Carvalho este un om care poate greşi şi că de aceea, poate, ceea ce face bine, foarte bine, „divin", e şi mai meritoriu. Şi am înţeles acest fapt, cu toate că experienţa de odinioară, pe care o împărtăşim, nu mi s-a părut prea umană în ceea ce te priveşte, ori poate că lipsa de omenie ori de maturitate trebuie să mi-o atribui doar mie?

Nu numai eu depind mereu de ceea ce faci. Toţi cei din jurul meu, soţul şi cei doi fii alcătuiesc anturajul meu fundamental, cunosc interesul pe care ţi-l port, de aceea mă ţin frecvent la curent cu ceea ce se spune despre dumneata, un personaj pe care puţini îl cunosc, dar de care mulţi vorbesc. Ca să vezi că-s generoasă, am să-ţi spun că nu mă simt jignită doar pentru mine, ci şi pentru dumneata. Nu cred deloc că eşti un „negustor" (negustorul cumpără pentru a vinde, reţeaua de magazine Corte Inglés, de pildă), nici că a fi detectiv privat e o „profesie" ori cel puţin una solvabilă. Mă rog, observ că am început să las garda jos, cu siguranţă datorită „interesului dezordonat" pe care ţi-l port. Oricum ar fi, ori de câte ori îţi privesc autograful şi dimensiunile semnăturii, mă întristez. Emoţie, nu; convulsie, da; tot ceea ce îmi sugerezi e mereu la fel de nemăsurat.

Cred că trebuie să te lămuresc că ţi-am căutat adresa (electronică, telefonică, poştală) peste tot şi e posibil să fii informat de unii sau de alţii despre acest fapt. Şi totul pentru

a descoperi că te afli tot unde erai când te-am cunoscut. Nu ştiu de ce m-a uimit că n-aveai un e-mail (n-a scăpat de căutările mele nici Internetul); date fiind circumstanţele, în realitate e mai uşor de crezut că dispui de un mijloc de comunicare mai aproape de tam-tam, prin ceea ce are de magic şi ascuns. În fine, e evident că te ador. N-ai de ales: trebuie să accepţi această răspundere, îţi revine.

MORGANA (Vrăjitoarea)

Îndată ce a terminat de citit, detectivul a căzut pradă tentaţiei de a cerceta sigla de pe faxul sosit, „SP Asociaţii", şi numărul de telefax pe care nu era interesat să-l reţină. Carvalho nu voia să răspundă. Nu voia să-şi pună întrebări despre personalitatea autoarei acelui text, nici să se întrebe care era presupusa „experienţă de odinioară pe care o împărtăşim": legendara Morgana din romanul regelui Arthur nu fusese chiar o vrăjitoare, ci o zână lipsită de vulgaritate ori poate şi zână, şi vrăjitoare, în alb-negrul aceleiaşi transgresiuni. Şi-a închipuit o vrăjitoare bătrână şi grasă, cubică, o femeie măritată frustrată şi marcată de cuvântul scris, în căutarea unor eroi de hârtie, dat fiind că nu-i putea avea în carne şi oase. La urma urmelor, presa vorbise cândva despre investigaţiile lui, dar între Carvalho şi Julio Iglesias stăteau milioane de eroi de hârtie, care meritau ca o vacă fleşcăită şi nevrotică să le trimită un fax. L-a uimit faptul că nu voia să rupă mesajul. Şi că l-a pus în sertarul pe care îl putea încuia cu cheia, parcă pentru a-l ocroti de priviri indiscrete, care nu puteau fi decât ale lui Biscuter. Nu voia să-şi aducă aminte de toate experienţele pe care le avusese cu femei şi doar cele mai dotate pentru fabulaţie şi sintaxă puteau fi răspunzătoare de acea scrisoare.

Carvalho a ieşit în stradă, alungându-şi proasta dispoziție într-un cotlon al creierului, nu chiar atât de departe pe cât credea, căci din vreme în vreme se oprea şi se întreba: „De ce eşti întors pe dos?“ şi-şi răspundea neîntârziat: „Din pricina gagicii cu faxul.“ Cu cartea de vizită între degete, a căutat locul unde Charo îşi instalase buticul de produse dietetice şi cosmetice biotice din Vila Olímpica[6] şi s-a îndreptat spre el, dornic să recitească oraşul şi să se reconcilieze cu dorința Barcelonei de a deveni un oraş pasteurizat, prin mirosul de gambe[7] prăjite, care răzbătea din metastazele restaurantelor din cartier. Probabil că mările lumii n-au destule gambe pentru a le găti la Barcelona, acoperind astfel duhoarea de praf de puşcă, sub-brațe şi între-picioare a acestui oraş al păcatelor cu mirosul amestecat de ambipur de pin şi gambe la grătar. Toate metaforele locului deveniseră inutile: nu mai era oraşul văduv, văduv de putere, fiindcă nu mai avea văduvia de la instituțiile autonomiei; nu mai avea nici trandafirul de foc al anarhiştilor, căci burghezia biruise definitiv prin procedeul schimbării de nume; acum se numea „sectorul rezultat“ şi cum să pui o bombă sau să înalți o baricadă în „sectorul rezultat“? Barcelona devenise un oraş frumos, dar fără suflet, ca unele statui, ori poate că avea unul nou, urmărit de Carvalho în plimbări, până admitea că etatea nu-i mai îngăduia, poate, să descopere spiritul timpurilor noi, spiritul a ceea ce unii pedanți numeau „postmodernitate“, despre care Carvalho îşi spunea că era o epocă prostească între două perioade tragice. Dar se reîndrăgostea de oraşul său şi, mai ales,

[6] Cartier nou, ale cărui apartamente au fost inițial destinate sportivilor veniți în Barcelona cu ocazia Olimpiadei din 1992.

[7] În lb. sp., *gamari*, creveți de apă dulce.

trebuia să-şi reprime pornirea de a se simți mulțumit când cobora pe Rambles[8], ajungând în port şi când, pe lângă Moll de la Fusta, îşi începea plimbarea pe țărmul mării, în căutarea cartierelor Barceloneta şi Vila Olímpica. În ciuda noilor centre comerciale şi de joacă, marea era a lui, iar el se contopea, în sfârşit, cu unul dintre cele patru elemente ale oraşului: Gaudí, creveții la grătar, turnul comunicațiilor, al unui oarecare Foster, proprietar de avion privat şi însurat cu o sexologă spaniolă, şi marea. Quimet instalase magazinul lui Charo într-una dintre halele prost comercializate ale centrului din Port Nou[9], la umbra cunoscutului Torre de les Arts[10]. Amenajarea buticului era pe sfârşite, aşa că s-a oprit la o distanță prudentă, privind cum se mişca Charo printre tâmplari de lux şi electricieni, cu o mână plină de planuri şi cu cealaltă aşezată pe şoldul stâng al blugilor bine burduşiți. O clipă, vârsta ei i-a defilat prin miezul creierului ca o reclamă în mişcare, dar a refuzat s-o citească. Avea încă siluetă de codană, deşi fața i se rotunjise, şi era evident că-şi vopsea părul alb în mahonul la modă pe multe capete de femeie. Pe plajele din apropiere, plajele copilăriei lui, ce creşteau în stânga spre digul înclinat şi spre Maresme, în dreapta lui, Copacabana barceloneză moştenită de la Jocurile Olimpice, trupurile consumau Mediterană şi soare pe gratis, şi printre aceste trupuri Carvalho evoca silueta delicată a lui Charo, aşa cum o cunoscuse, acceptând că azi umplea bikiniul, mai mult şi mai bine, şi că trebuia să se apropie serios de ea pentru a-i zări pe chip

[8] Ramblas (sp.) sau Rambles (cat.), celebru bulevard pietonal din centrul Barcelonei.

[9] În lb. cat., „portul nou".

[10] În lb. cat., „turnul artelor".